

Het Aziatische Mirakel

Een superieur socio-economisch politiek model? Of een alibi voor machtshandhaving?

Het wordt alsmat duidelijk dat het Aziatisch economisch succes van de laatste 15 jaren --het Aziatisch Mirakel-- zijn politieke vertaling krijgt in een steeds meer assertieve en onafhankelijke politieke koers. Een groeiend aantal machtshebbers en politici in Azië wijzen het Westers democratisch stelsel als een universeel model¹ voor een meer vrije wereld-samenleving botweg van de hand. Lee Kuan Yew van Singapore, Mahathir van Malaysia en Hashimoto van Japan zijn de boegbeelden van dit zogenaamd assertief Aziatisch model.

Is het Aziatisch mirakel-verhaal als een alternatief voor “het moreel failliete en economisch degenererende Westen”, of wordt het listig gebruikt om bestaande machtsverhoudingen in Azië te handhaven of te versterken?

Het Aziatisch economisch mirakel

Het “Aziatisch economisch mirakel” kan o.i. in relatief eenvoudige economische termen worden verklaard. In de jaren 50 verfijnde Robert Solow, een der grondleggers van de neo-klassieke groei model, de economische groei-theorie. Landen groeien door een toename en accumulatie van kapitaal en arbeid. Een groeiende economie gaat paradoxaal gepaard met met verminderde toename van winst. In economie wordt dit veelal de wet van verminderde meeropbrengsten of de wet van de dalende meerwinsten genoemd. Volgens deze wet kunnen landen met een kleinere kapitaal-accumulatie ‘meer ontwikkelde’ landen voorbijstreven in termen van groei. In absolute termen blijft de groeivoet in de ontwikkelde landen weliswaar meestal positief door wat men ruwweg ‘technische innovatie’ noemt.

In de meeste Aziatische landen kan de hoge groei voornamelijk verklaard worden door een toename van kapitaal en arbeid. Paul Krugman stelt dat de snelle economische groei van sommige Aziatische landen kan worden vergeleken met de torenhoge groeivoeten in Oost-Europa en vooral de USSR gedurende de jaren 50-60². De snelheid waarmee het toenmalige USSR zich transformeerde van een landbouweconomie tot een industriële macht werd in het Westen met lede ogen bekeken. De groeivoet van de USSR en zelfs haar technologische superioriteit in bepaalde domeinen stelde het machtige westers politiek en economisch model danig in vraag. Het Oost-Europees economisch wonder was erin geslaagd het zelfvertrouwen van het Westen in grote mate te ondermijnen. Collectivistische en autoritaire regimes leken economisch beter te presteren dan een democratische vrije markt economie.

De economische groei van het communistisch Oost-Europa was ongetwijfeld indrukwekkend; maar toch ook weer niet magisch. De exuberante snelle groei van de output kon gemakkelijk worden verklaard door een erg grote toename van de inputs: het scheppen van meer werkgelegenheid, een significante verbetering van het onderwijssysteem, en vooral een enorme investering van fysisch kapitaal. De

¹ FUKUYAMA, Francis, *The End of History*, Penguin, 1991.

² KRUGMAN, Paul, *Foreign Affairs*, “The Myth of Asia’s Miracle”, Nov-Dec. 1994, p62-78

economische groei kan dus relatief eenvoudig worden verklaard door economische wetmatigheden.

Een groeiende economie die gedreven wordt door een grote toename van inputs, eerder dan een verhoging van output per unit, is echter onderhevig aan de wet van verminderde meeropbrengsten. Concreet betekent dit dat zulke hoge groeivoeten wellicht zullen afnemen met verloop van tijd. Dit is wat er precies voorviel met de USSR die in de jaren 70 en 80 veel van zijn economische en bijgevolg ook politieke pluimen verloor. Over een langere periode kan een verhoging van output per unit alleen maar worden bereikt door een verbetering in kennis. Kennis die zich vertaalt in efficiency en dus in verhoogde output. Economische groei kunnen verklaren door a) een vergroting van het arbeidsvolume, b) een verhoging in kapitaal, en c) een residuele verklaringsvariabele die we met Krugman de totale factor productiviteit (TCP) noemen. Residueel omdat deze alleen kan worden afgeleid van het groei-model. Deze factor productiviteit-index houdt in dat een onderneming haar economische schaarse middelen (inputs) efficiënter gebruikt en haar output weet op te drijven door innovatie en technologische verbeteringen.

Professor Krugman past deze economische wetmatigheden nu toe op het huidige economische wonder in Azië en besluit: “de snelle economische groei is veel minder een inspiratiebron voor het Westen dan heel wat experts menen. De toekomstperspectieven van zulke snel groeiende landen is gekarakteriseerd door meer inherente limieten dan de meesten zich kunnen inbeelden”³. Het Aziatisch mirakel wordt vooral gegenereerd door een ‘input’-vermeerdering, d.w.z. door verhoging van kapitaalsinvesteringen in infrastructuur en machines, naast een toename van werkkrachten die de groei moeten blijven stuwten. Logisch gesproken leidt zo een input-gedreven-groei onvermijdelijk tot verminderde meeropbrengsten over een langere tijdsperiode en dus tot een minder snelle economische groei in de toekomst, tenzij de efficiency of input per unit significant kan worden verbeterd. De snelle groei van Hong Kong, Singapore, Zuid-Korea en Taiwan kan praktisch volledig toegeschreven worden aan een verhoging van input, kapitaal en arbeidskrachten. Een economische groei gesteund op een louter vermeerdering van input kan niet aan het zelfde tempo blijven groeien over langere termijn vanwege een graduele afname van de effectiviteit van elke additionele inputfactor. Krugman’s controversiële stelling luidt dat ook de huidige Aziatische NICs slechts “papier tijgers” zijn⁴.

Singapore wist niettegenstaande de wet van de dalende meeropbrengsten de laatste 20 jaren te groeien met een gemiddelde van 8,5% per annum, en zijn beschikbaar inkomen per capita elke 10 jaar te verdubbelen. Een mirakel? Niet echt. Maar wel een bewonderenswaardige groei door een niet aflatende mobilisatie van economische bronnen, te weten een verdubbeling van arbeidskrachten en een enorme toevloed van internationaal kapitaal. De vraag die zich nu opdringt is of dit succes en gelijkaardige successtories in *andere Asean-landen*⁵ zich kan herhalen. Mits een drastische efficiëntieverbetering is zo een mobilisatie weinig waarschijnlijk is en onderhevig aan de wet van verminderde meeropbrengsten. Een economie die vooral heeft geïnvesteerd in infrastructuur mag dan wel de levensstandaard verbeteren, maar over langere termijn garandeert dit geen *blijvende* verhoging van de economische levensstandaard. De Singaporese Harvard econoom, Lee Tsao Yuan, geeft volmondig toe dat de totale factor productiviteit in Singapore relatief aan de lage kant ligt omdat als objectief vooral een maximale groei werd nastreeft, naast een grotere tewerkstelling. Dit objectief werd versterkt door een politiek van

³ KRUGMAN, *o.c.*, blz. 64

⁴ NICs: newly industrialised countries, i.e. Zuid-Korea, Hongkong, Taiwan, Singapore.

⁵ ASEAN landen: Singapore, Indonesia, Malaysia, Thailand, Filipijnen, Brunei, Vietnam

een open en competitieve economie. In beide is Singapore goed geslaagd, mag men stellen. Het komt er nu op aan toegevoegde waarde te creëren en een innovatieve technologische onderbouw te scheppen, wil men een gelijkaardige snelle groei aanhouden, en tegelijk de inflatoire tendens van snelle groei onder controle houden⁶.

Als het Aziatisch economisch mirakel niet kan worden volgehouden aan dit snelle tempo over een langere tijdsperiode⁷, dan heeft dit verstrekende gevolgen voor de rol van deze Aziatische groei-economieën, de NICs en de nieuwe jonge tijgers⁸. Willen deze jonge tijgers een sterke economische positie behouden of verstevigen dan zal de nadruk verlegd moeten worden naar verhoging van efficiëntie van de gebruikte middelen. Deze conclusie is echter niet van toepassing op **Japan**. De groei van Japan in de jaren 60 en 70 lag veel lager dan die van Singapore over de laatste 20 jaren. Japan wist daarenboven niet enkel haar inputs omhoog te drijven maar tevens de efficiency van haar economie⁹. De jonge tijgers kunnen nauwelijks competitie voeren met het niveau van efficiëntie van de USA economie¹⁰. Japan daarentegen heeft dankzij haar technologische revoluties in de elektronica en auto business bijvoorbeeld haar westerse concurrenten kunnen domineren. In 1973 had Japan slechts een inkomen per capita van 55% relatief tot de USA. In 1992 was dit gestegen tot 83%. Op het ogenblik is Japan in de greep van een economische recessie. Haar groeivoeten liggen nauwelijks hoger dan die in Europa of USA. In 1994 en 95 lagen ze zelfs lager dan die van de USA. Japan zal de 21ste eeuw allicht niet ingaan als het meest producerende of rijkste land ter wereld.

China is duidelijk een apart verhaal vanwege zijn enorme omvang en zijn speciale politieke rol in Azië. De groei van de Chinese economie over de laatste 15 jaren suggereert een succesverhaal. Op het ogenblik schat men de Chinese economie op 40% van die van de USA. Toegegeven, al zal de huidige groei van 13% wellicht niet kunnen worden aangehouden, toch blijft deze enorme economie een niet te negeren markt voor de meeste multinationals. Zelfs met een mindere groei van laten we zeggen 7% als gevolg van de wet van de dalende meeropbrengsten, zal er op mondiaal vlak hoogstwaarschijnlijk een economisch verschuiving naar China plaatsvinden, maar minder drastisch dan de meeste geopolitici nu voorspellen.

Dat de Aziatische landen voorlopig wellicht sneller zullen blijven groeien dan de westerse valt niet te ontkennen. De socio-economische stabiliteit van deze meer autoritaire regimes heeft ongetwijfeld bijgedragen tot de snelle economische groei in de Pacific. Maar dat betekent nog niet dat deze Aziatische nieuwe tijgers zo sterk zijn als ze zelf doen uitschijnen. De 'competitive advantage' (concurrentiekracht) in de meest technologisch gerichte industrieën ligt nog steeds in handen van het westen en Japan. Elke management consultant weet dat de efficiëntie (de totale factor productiviteit) in Azië, met uitzondering van Japan, duidelijk nog niet het niveau heeft

⁶ Een open economie als Singapore en HongKong is onderhevig aan buitenlandse competitie. We verwachten dan ook dat beide stadstaten de nadruk zullen verleggen naar efficiëntie/productiviteits-verhoging om een gestadige groei en welvaart te blijven mogelijk maken.

⁷ Algemeen wordt gesteld dat de Zuid-Aziatische economie ongeveer 2 tot 3% sneller zal blijven groeien dan de ontwikkelde landen in het westen en Japan, veel minder dan vroegere berekeningen.

⁸ Hieronder verstaan we Malaysia, Thailand, Indonesia en in mindere mate het opbloeiende Vietnam.

⁹ KRUGMAN, *o.c.*, blz. 73.

¹⁰ Ondanks het feit dat Singapore in de jongste statistieken als 1 van de meest competitieve landen wordt beschouwd, beweren we dat de definitie van competitiviteit vooral de nadruk legt op de openheid van de economie, flexibiliteit van de arbeidskrachten en werkloosheid, groeivoeten, investeringspolitiek, en economische overheidsregulaties. Wat niet wordt opgenomen in deze definitie van competitiviteit is het efficiënte gebruik van de economische middelen (productiviteit of TFP) wat wij hier als een primordiale factor achten om een economische groei aan te houden. En hier ligt de VS en West Europa duidelijk voorop in vergelijking met de landen in de Pacific Rim. Zelfs Japan met uitzondering van een aantal industrieën zoals de auto-industrie weet zijn economische middelen niet zo efficiënt te gebruiken als de zijn Amerikaanse tegenhanger.

gehaald van het westen. Dat betekent niet dat we op onze 'hoog technische' lauweren mogen rusten. Aziatische politici beseffen ook wel dat hun comparatief voordeel ('comparative advantage'), meer bepaald goedkope werkkrachten, stilaan maar zeker van zijn glans verliest. In Singapore kan men nog nauwelijks goedkope Singaporese werkkrachten vinden. De internationale competitie zal meer en meer de nadruk doen leggen op de efficiëntie van de tijgers. Productiviteitsverhoging zal allicht hogere lonen met zich meebrengen en dus een verhoogde levensstandaard. Maar verhoogde loonkosten verhogen ook de druk om competitief te blijven.

De Aziatische managers en politici hebben deze boodschap begrepen. Om groei te blijven garanderen, kan men niet anders dan efficiëntie en productiviteit verhogen. Op dit punt hebben Aziatische ondernemingen nog veel te leren van hun Westerse (en Japanse) concurrenten.

Intussen worden de Aziatische tijgers gedreven door een ongelooflijke hoop het beter te doen¹¹. Dit wordt nog eens versterkt (of vertaald) in de groeiende interesse van buitenlands kapitaal in deze 'emerging markets'. De return on Investment in deze markten beweegt multinationals en internationale investeerders hun geld hier te beleggen of te investeren. Deze enorme geldstromen verklaren mede het groei-mirakel in een aantal van deze Aziatische tijgers.

De politieke stabiliteit van deze Aziatische regimes heeft ongetwijfeld bijgedragen tot hun economische groei. Maar de drang naar erkenning van het individu wordt nu opgeofferd aan het behoud van deze 'politieke stabiliteit'. Onze westerse geschiedenis heeft ons geleerd dat productiviteitsverhogingen meestal het gevolg zijn van innovatie. De dingsbodem hiervan is een klimaat van vrijheid. Zolang Aziatische regimes vasthouden aan meer traditioneel-autoritair vormen van samenleving, en democratische tendensen onderdrukken, maken zij weinig kans echt innovatief te worden. Meer, deze regimes (mis)bruiken de 'traditie' om hun eigen machtspositie te vrijwaren ten koste van een veelal naar vernieuwing hunkerende bevolking.

We hebben proberen aan te tonen dat de logica van 'het' Aziatisch economisch groei-mirakel haar grenzen heeft. Om die te doorbreken is er meer openheid en vernieuwing nodig. Juist die 'openheid' boezemt de Aziatische regimes vrees in omdat ze allicht een ondermijning betekent van hun veelal autoritaire regimes. De drang om hun respectievelijke machtsposities te behouden, maakt van hun politiek vaak listige retoren tegen het meer "vrije" Westen.

¹¹ We spreken ons hier niet uit over de sociaal-filosofische "rechtvaardiging" van een welbepaalde ondernemingsbeslissing of regeringmandaat om de investeringen of efficiënte in welbepaalde markten op te voeren. We kunnen ons afvragen in welke mate er een causaal verband bestaat tussen economische welvaart en socio-filosofisch welzijn dat verder gaat dan de pure materiele bevrediging van het menselijk bestaan. Het economisch "mirakel" legt wellicht al te veel nadruk op de bevrediging van onze primaire meer egocentrische behoeften en veronachtzaamt en verdrukt zelfs de drang tot erkenning.

Evenmin analyseren we hier in hoeverre geïnvesteerd kapitaal echte welvaart brengt voor een merendeel van de inlandse bevolking in de verschillende Pacific-landen. Of belandt de 'return on investment' eerder beland in het dividend-zakje van een aantal multinationale ondernemingen en hun lokale business-partners en hooggeplaatste overheids-ambtenaren die hen 'welwillend' zijn? In Malaysia wordt er op het ogenblik sterk gedebatteerd in hoeverre de winst-repatriëring van buitenlandse investeringen (die deze hoge groei mede mogelijk hebben gemaakt) de betalingsbalans negatief beïnvloedt. Dit effect wordt dan nog eens versterkt door een groeiende import als gevolg van deze (artificiele?) welvaartsstijging in Kuala Lumpur. Het is onduidelijk in welke mate de Malaysische regering deze "dividenden-vlucht" kan beperken zonder de investeringen zelf in gevaar te brengen. Een gevaarlijke paradox.

De nieuwe assertiviteit van Aziatische politici

Het Aziatische mirakel wordt vaak gebruikt om een “Aziatisch waarden-systeem” te affirmeren als alternatief voor een meer Westers democratisch georiënteerd model. Het gedifferentieerde Aziatische waardensysteem wordt dan in antagonistische termen tegenover het Westers democratisch stelsel gesteld.

In het Aziatisch model primeert de gemeenschap zogenaamd boven het individu. Maar dat het individu daarom moet worden ondergeschikt aan de gemeenschap, lijkt ons een perverse manipulatie van de ‘**Aziatische traditie**’.

Men kan zich zelfs de vraag stellen of er wel *een Aziatisch waarden-systeem* bestaat dat fundamenteel van het Westerse zou verschillen en of in hun socio-politieke constellatie¹²? En zijn er bepaalde significante socio-filosofische factoren voorhanden in het ‘Aziatisch’ model die doen uitschijnen dat er (Aziatische) alternatieven bestaan voor een vrij democratisch constellatie¹³?

Al mogen we economische vrijheid niet gelijkstellen met democratische principes, toch zijn die veelal gerelateerd. Opzienbarend is wel dat volgens een recente studie van het befaamde Cato-Instituut het autoritaire Singapore erg hoog scoort wat economische vrijheden betreft¹⁴. De 4 tijgers maken deel uit van de top 15 meest economisch “liberale” landen. Economische vrijheden worden in deze studie gedefinieerd als naleving van eigendomsrechten, de mogelijkheid tot individuele vrije keuze van productie, overheidsinvesteringen als percentage van het BNP, het niveau van marginale belastingvoeten, monetaire politiek om inflatoire tendensen (als gevolg van snelle economische groei) onder controle te houden, en vrije wisselkoersen. Een onafhankelijke commissie met o.a. Milton Friedman (Hoover Institute), Jadhish Bhagwati (Columbia Univ) en een aantal andere economische zwaargewichten hadden minder goede woorden voor diezelfde tijgers in termen van economische vrijheden. En al mag er dan een correlatie bestaan tussen economische vrijheden en economische welvaart, dat bewijst nog geen causaal verband. Eerst bereikt men een zeker niveau van welvaart ten gevolge van snelle economische groei, en pas gunnen deze Aziatische regimes economische vrijheden aan hun ingezetenen. De Aziatische autoritaire regimes streefden bewust een groei-politiek na, en namen weinig rekening met de mening van de meerderheid die veelal onmondig en arm bleven.

Ondanks bepaalde landen nu grotere economische vrijheden genieten, dat betekent nog niet dat zij gekenmerkt worden door meer vrije politieke systemen. Pas in een later stadium evolueren zulke modellen naar een meer democratische systeem waar politieke vrijheden in acht worden genomen. De *Aziatische economische succesverhalen* hebben hun voedingsbodem in een *politiek stabiele omgeving* die wordt opgedrongen door meer autoritaire regimes. In die zin bestaat er wel degelijk een correlatie tussen welvaart als gevolg van economische groei (wat nog geen welzijn hoeft in te houden) en autoritaire regimes die voor die noodzakelijke socio-politieke stabiliteit zorgen. Het is duidelijk dat de Filipijnen, Cambodja, Laos, Burma, en in

¹² Het is overduidelijk dat er naast erg unieke gewoonten en gebruiken ook grote filosofische en religieuze verschillen bestaan tussen Oost en West. Maar socio-politiek gesproken geloven wij dat er een tendens tot homogenisering plaatsvindt.

¹³ Heeft “Azie” bewezen een beter samenlevingsmodel voor te houden waarbij het individu en de gemeenschap in harmonie worden gebracht zoals deze ‘affirmatieve’ Aziatische leiders ons voorhouden?

¹⁴ The Economist, “Of Liberty and Prosperity”, January 13th, 1996, p.19-21 & Business Week, “Laissez-faire’s Global Ratings”, January 22nd, 1996, p.12

mindere mate Vietnam achter zijn gebleven bij hun Aziatische burenen vanwege een weinig politiek stabiel en bijgevolg economisch gunstig klimaat. De vier tijgers (NICs), de nieuwe hongerige tijgers Malaysia, Thailand en Indonesia zijn of waren praktisch allemaal gekenmerkt door een relatief sterk regime waar westerse democratie nauwelijks kans kreeg zich te ontplooiën.

Diezelfde Aziatische politici streven als gevolg van hun (economisch) succes voorlopig een meer onafhankelijke koers na die de nadruk legt op eigen Aziatische waarden. Sommigen gaan nog verder en zijn de mening toegedaan dat het democratische Westen sociaal-politiek veel meer te leren heeft van het Oosten¹⁵ dan vice versa.

Zal deze retoriek van Aziatische politici aan het adres van het westen uitmonden in een "clash of civilizations" uit te monden? Als men professor Samuel Huntington¹⁶ van Harvard mag geloven kunnen we zo een groeiend **internationaal antagonisme** verwachten. Wij menen echter dat ofschoon er fricties tussen bepaalde "cultuur-elementen" kunnen optreden, het meestal om *drogredenen* gaat die het *antagonisme misbruiken* voor interne redenen en dat *Azie* zelf te *heterogeen* is om onder eenzelfde cultuurvaandel gebracht te worden. De huidige crisis tussen China en Taiwan naar aanleiding van de eerste vrije presidentsverkiezing toont ons opnieuw aan dat 'Realpolitik' weinig rekening houdt met socio-filosofische beweegredenen maar wel oor heeft voor economisch-politieke machtsverhoudingen. Geen van de belangrijke Europese handelspartners met China heeft zich in duidelijke bewoordingen tegen de Chinese intimidatie willen of durven uitdrukken.

De Aziatische leiders bepalen hun culturele eigenheid al te gretig om hun eigen machtsposities te vrijwaren. Democratisering wordt veelal genegeerd of onderdrukt met beroep op bepaalde culturele waarden als hechte familiebanden en de bijna sacrale eerbied voor de vader en de ouderen.

Ondanks het feit dat de Aziatische leiders bogen op de onaantastbaarheid van hun culturele eigenheid, constateren we dat westerse waarden en gewoonten stormender hand het leefpatroon van vele Aziatische steden beginnen te bepalen. Van Bombay tot Manilla wordt er gedanst op de tonen van Michael Jackson in de westerse Hard Rock Cafes. McDonalds is alom aanwezig in het straatbeeld van de meeste Aziatische grootsteden.

Men verwijt het westen dat het zich opsluit voor het Aziatische waardensysteem, met zijn nadruk op de gemeenschap voor op het individu. Velen in Azie verwerpen het westers democratisch vrijheidsprincipe van het individu en de zogenaamde eenzijdige mensenrechtenpolitiek van het Westen die als "vreemd" worden beschouwd in een Aziatische culturele context. Maar zijn '**democratische principes**' wel zo vreemd aan de Aziatische culturen? Toegegeven, ondanks de aanwezigheid van een aantal democratische elementen in de Aziatische samenlevingen zelf, zijn het de Europeanen geweest die de democratische principes voor het eerst geformuleerd en effectief geïnstitutionaliseerd hebben. Toch kunnen autoritaire regimes, ook in Azie, nog moeilijk worden gelegitimeerd op basis van het feit dat het individu volkomen moet worden geïntegreerd in en ondergeschikt aan de gemeenschap.

In de meeste Aziatische landen wordt nu politiek druk uitgeoefend op autoritaire regimes door **interne democratische bewegingen**, veeleer dan door externe

¹⁵ Meerdere malen heeft de oude wijze man van Singapore, Lee Kuan Yew, zich in die zin uitgelaten: "A Confucianist view of order between subject and ruler helps in the rapid transformation of society...in other words, you fit yourself into society --the exact opposite of the American rights of the individual".

¹⁶ HUNTINGTON, Samuel P., Foreign Affairs, "The Clash of Civilizations", Summer 1993, p.22-49.

(westerse) druk. Cambodja en Myanmar (het voormalige Burma) zijn hiervan sprekende voorbeelden. Uiteindelijk kunnen alleen interne krachten een blijvende basis vormen voor echte democratie. Bepaalde democratische tendensen worden in zekere mate zelf opgeroepen door een drang naar erkenning als gevolg van een economische welvaarts-verhoging. Economische welvaart wekt aspiraties bij een groeiend deel van de bevolking die veelal uitmonden in een zekere ontvoogding van het individu. Dat kan dan tot een politiek democratiseringsproces leiden zoals dat het geval is in Bangkok en Seoul. Misschien bestaat er wel een relatie tussen een relatief hoog niveau van economische welvaart en een politieke democratie. We menen echter dat initieel een stabiel (autoritair) politiek klimaat misschien wel noodzakelijk is om een economische groei op gang te brengen.

Met de globalisatie van de economie kunnen minder en minder landen het zich permitteren zich economisch en politiek af te zonderen. Willens nillens zijn het nog steeds kapitalistisch geïnspireerde ondernemingen die het leeuwenaandeel van de internationale investeringen voor hun rekening nemen. Als we de internationale kapitaalmarkten in ogenschouw nemen, dan is het overduidelijk dat vooral internationale fundmanagers en financiële institutionele investeerders de trend en het transactie-volume van het internationale geldverkeer bepalen. De zogenaamde nieuwe(re) kapitaalmarkten hebben maar bestaansrecht omwille van de internationale (veelal Amerikaanse en in minder mate Europese en Japanse) investeerders. Financiële autarkische eilandjes zijn nog nauwelijks te vinden. Laten we evenmin vergeten dat het merendeel van de landen met een BNP van meer dan US\$ 5,500 per capita praktisch allemaal democratisch kunnen worden genoemd,¹⁷ met uitzonderingen van een aantal olierijke sjeikdoms in Arabia en sommige Aziatische tijgers zoals Singapore. Het merendeel van de overige (niet democratische) Aziatische landen hebben dit relatief hoge welvaartspijl van de vrije democratieën nog niet bereikt.

Is het democratie-principe geen eenduidig concept, Aziatische waarden zijn dat evenmin. Azie is veel te heterogeen om alle waarden en principes onder een noemer te brengen. Francis Fukuyama beweerde terecht dat de familiegerichte ondernemingen in Taiwan en Hong Kong meer gemeen hebben met die van Italia en Frankrijk dan die in Duitsland, de Verenigde Staten of Japan¹⁸.

De familie-gebondenheid in China, een typisch *Confucianistisch kenmerk*, is helemaal niet zo 'groep-gebonden' als bijvoorbeeld in de Japanse samenleving. De Chinese familiebanden hebben veel meer gemeen met de Italiaanse familie dan de Japanse. De Chinese en Italiaanse verbondenheid is namelijk veel individueler gericht dan de Japanse. Chinese en in mindere mate ook Italiaanse ondernemingen aarden daarom blijkbaar veel minder goed in sterk kapitaalintensieve en op massa-productie gerichte industrieën waarbij 'schaalvoordelen' en complexe processen (zoals in luchtvaart, petrochemie, semiconductors etc) een cruciale rol spelen.

Respect voor de oudere, spaarzaamheid, familiewaarden, het geloof in hard werk zijn waarden die gewoonlijk worden toegeschreven aan het Confucianisme. Maar diezelfde zogenaamde 'Aziatische' waarden staan ook hoog aangeschreven in de Protestantse ethiek, de bron van het liberaal kapitalisme. Hardruchtige Aziatische politici en intellectuelen beweren dat het westen gedreven wordt door hybris en superioriteit. Zogenaamde universele democratische en individuele rechten worden opgedrongen aan culturen waar de gemeenschap belangrijker geacht wordt dan het

¹⁷ BARTLEY, Robert L., *Foreign affairs*, "The Case for Optimism. The West should believe in itself", Volume 72, No.4, September/October 1993, p.15-18

¹⁸ FUKUYAMA, Fr., *The Social Virtues and the Creation of Prosperity. Trust*, Penguin, New York, 1995

individu. Een aantal 'Aziatische' leiders ziet weinig heil in de westerse publieke opinie die haast het idee van westerse democratie vergoddelijkt¹⁹. Zij geven wel toe dat de (westers) idee van individuele vrijheid heel wat positieve gevolgen heeft gekend, maar zij merken ook op dat ze tevens geleid heeft tot "sociale en mentale decadentie", met name een groeiende criminaliteit, een onrustbarende stijging in echtscheidingen. Volgens hen is het Westen in moreel opzicht in een vrije val ondanks zijn onweerlegbare rijke traditie en waarden. Maar laten we de werkelijkheid niet nog meer geweld aandoen. Niet alle Westerlingen hebben zich "overgegeven aan drugs of promiscuïteit". Niet "alle Europeanen of Amerikanen zijn lui" of "crimineel". Het is al te gemakkelijk het vreemde te demoniseren om zo de eigen comfortabele (machts)positie te legitimeren.

Laten we evenmin vergeten dat **corruptie** in vele van deze zogenaamde voorbeeldlanden een geïnstitutionaliseerde gewoonte is, met uitzondering van het 'propere' Singapore. We willen hiermee niet aantonen dat het Westen vrij zou zijn van corruptie. De veelvuldige schandalen in Italië, Frankrijk en België om er maar een aantal te noemen, bewijzen het tegendeel. Maar Azië is zeer zeker geen voorbeeld van morele zuiverheid.

Wij stellen dat die relatief nieuwe materiele welvaart bepaalde confucianistische waarden zoals de hechte familiebanden heeft weten te ondermijnen. In die zin heeft Lee Kuan Yew gelijk dat materiele rijkdom traditionele waarden negeert en zelfs vernietigt. Ook het oude Rome is ten onder gegaan aan dekadentie als gevolg van overvloedige en niet produktieve rijkdom.

Dat brengt ons opnieuw bij het fenomeen van een groeiend antagonisme tussen het zogenaamd Aziatisch waarden-systeem en het westerse. Toch dient men te beamen dat het hinduïstisch Indië andere aspiraties heeft dan het Confucionistische China of Singapore, het Boeddhistische Thailand of het Islamitische Indonesië en Malaysia. Of doet zich inderdaad een **culturele differentiatie** voor waarbij de eigen culturele identiteit wordt benadrukt. Tegelijkertijd vindt een socio-politieke en economische **homogenisering** plaats op mondiaal vlak. Dat antagonisme is ongetwijfeld nog virulent in een aantal regio's, maar is zeer zeker niet de regel in Azië. Een antagonistische verbale oorlog die we hier hekelen omdat ze gebaseerd is op drogredenen en is bedoeld om de eigen democratische tendensen de kop in de drukken in naam van de Aziatische traditie en specifieke cultuur..

Besluit:

Het was niet onze bedoeling het Aziatisch economisch succes te weerleggen. We hebben alleen aan de hand van een economische logica willen aantonen dat er inherente limieten zijn aan dit economisch mirakel. De snelle groei die Azië kent is voornamelijk het gevolg van een kapitaal- en arbeidstoename en kan maar aangehouden worden als ook de efficiëntie en de productiviteit verhoogd worden. Dit economisch succes is voor een aantal Aziatische leiders een aanleiding voor een verbale retoriek tegen het Westen op te voeren. Wij hebben gewezen op het misbruik dat ze maken van hun antagonistisch betoog. Het gaat in dit antagoïstisch betoog helemaal niet om een zogenaamde Aziatische superioriteit, maar om een oude list: een "externe vijand" creëren, het dekadente westen, dat een alibi verschaft om bepaalde democratische tendensen in eigen land de kop in te drukken in naam van de Aziatische cultuur waarin het individu ondergeschikt is aan de gemeenschap.

¹⁹ MAHBUBANI, Kishore, Foreign Affairs, "The Dangers of Decadence. What the rest can teach the West", September/October 1993, p.10-14

Deze Aziatische culturele specificiteit wordt duidelijk overschat en schromelijk misbruikt door de heersende elite. Een "internationaal antagonisme" wordt aangewakkerd om buitenlandse inmenging te beperken en zo hun interne machtspolitiek voort te zetten.

De Aziatische leiders gebruiken enerzijds hun economisch succes om op internationaal niveau erkenning af te dwingen. APEC en andere internationale fora zijn hiervan een voorbeeld. Anderzijds hekelen ze die erkenning als buitenlandse (vooral westerse) inmenging. Het getuigt van weinig logische consistentie.

Maar ook het Westen is verre van consistent. Op de jongste ASEM meeting in Bangkok repte Europa nauwelijks met een woord over mensenrechten en democratische principes. Teveel industriële en economische belangen stonden op het spel om deze omwille "van politieke of morele principes in gevaar te brengen". Een gelijkaardige 'Realpolitik' werd beproefd in de recente China-Taiwan crisis waar zowel de Aziatische bureaus (met uitzondering van Lee Kuan Yew die vruchteloos poogde te intermedieren) als het Verenigd Koninkrijk het nalieten om het economisch invloedrijke China op de vingers te tikken. Alleen de VSA getuigde van een meer politieke consistentie hoewel de handelsbelangen met Taiwan hier ook wel hun rol gespeeld hebben.

De politieke en economische werkelijkheid is zowel voor Azië als voor het Westen van een andere aard dan de overdreven retoriek tussen beiden. Het gaat in beide gevallen om puur eigenbelang, zowel in politieke als in economische betekenis. Politiek probeert men vast te houden aan een bepaalde machtsverhouding, economisch poogt men voordelen te halen uit de globalisering van de wereldeconomie.

Toch stellen we vast dat zowel in het Westen als in het Oosten een aantal basiselementen aanwezig zijn -zoals *vertrouwen*²⁰- die een (business) gemeenschap doen functioneren. Zowel Alexis de Tocqueville als Max Weber hebben gewezen op het feit dat de Amerikaanse democratie niet bestaat uit vormeloze individuen, maar uit stricte exclusieve en vrijwillige associaties. Het Amerikaans anti-statismisme moet daarom nog niet gelijkgesteld worden met een vermeende vijandigheid t.a.v. de gemeenschap. Anderzijds hoeft een zekere maatschappelijke orde, zo hoog aangeschreven in Azië, helemaal niet in tegenstelling te staan tot democratische principes die uitmonden in destructieve anarchie zoals sommige Aziatische leiders wel eens willen doen uitschijnen.

Het Aziatisch economisch mirakel hoeft ook niet zo onbegrijpelijk worden voorgesteld. Noch is dit mirakel zo fundamenteel verschillend dat zogenaamd typisch Aziatische waarden een alternatief zijn voor een nieuwe Wereldorde. Een coherent uniek Aziatisch ontwikkelingsmodel bestaat gewoonweg niet. Evenmin hoeven we te vrezen voor een mondiale gemeenschap gekenmerkt door onoverkomenlijke culturele verschillen. De meeste Aziatische landen zijn zelf gekenmerkt door contradicties en ambigüiteit, en kunnen daarom nauwelijks fungeren als een voorbeeld van morele zuiverheid. Hiermee willen we ook weer niet in het andere extreem vervallen al zou de Westerse welvaartsmaatschappij volledig immuun moeten blijven voor bepaalde Aziatische waarden of invloeden.

Culturele eigenheden en bepaalde economische specifieke accenten staan een vreedzame wereld niet in de weg zolang er **openheid** is voor eerlijke en respectvolle discussie en argumentatie. Azië heeft er alle belang bij "in naam van de Aziatische

²⁰ *ibidem*, p. 5.

cultuur” zich te ontdoen van retorische drogredenen en een open dialoog te creëren. Het Westen moet inzien dat met een weinig consistente politiek van cynisch (economisch) eigenbelang men geen recht doet aan de drang tot erkenning van het individu in Azië.

De motor van de economische en socio-politieke vooruitgang van een samenleving is uiteindelijk een fundamentele ‘hoop op beter’. Die hoop reikt zowel in het westen als in Azië verder dan een puur materiele bevrediging van de basisbehoeften.

Peter Verhezen
Jakarta, 9 april 1996

Published in Streven 1997

Peter Verhezen: (1960) studeerde economie, management en filosofie aan de Universiteit van Antwerpen (UFSIA) en KULeuven. Was verbonden voor ‘filosofie en economie’ aan de UFSIA. Werkzaam als management consultant voor Cimad Pacific Consultants in Indonesië en de Asean-landen, en momenteel gastprofessor in ‘Investment and Capital Markets’ aan de economische faculteit van Universitas Indonesia.